

Å BO I BYEN

WESSELSGATE 15

Et hus er forstenet tid
som bringer sammen og overskrider
fortid og framtid
i det bebodde rommet
bygget i fortiden
og omdannet av generasjoner
som har fulgt etter hverandre

En gammel bygård er en tidsmaskin
som åpner dører
inn til ulike rom i fortiden

BYEN, BYDELEN OG GATA

Byen vokser

Da Christiania (fra 1877 Kristiania, og fra 1925 Oslo) ble Norges hovedstad i 1814, var den fortsatt en liten by, med et sentrum som langt på vei samsvarte med 1600-tallets kvadratur rundt Tollbugata og Rådhusgata. I tillegg var området rundt Stortorget og langs Storgata blitt innlemmet i byen i 1794. Rundt selve hovedbebyggelsen lå forstedene – fra Pipervika og Ruseløkkbakkene i vest til Vaterland og Grønland i øst.

Etter at Slottet sto ferdig i 1848 vokste byen videre vestover. Det første boligstrøket på vestkanten var Homansbyen, utbygd i 1850- og 1860-årene. Ved grenseutvidelsen i 1859 ble både Homansbyen og området nord for Slottet og forbi St. Hanshaugen mot Sagene en del av byen. Det samme gjaldt Grünerløkka og Grønland på østkanten. I 1878 fulgte vestkantstrøk som Frogner, Uranienborg, Majorstuen og Fagerborg etter, og dessuten et belte lenger øst fra Torshov til Kampen, samt Vålerenga og Oslo (Gamlebyen) i sør. Akerselva delte byen sosialt i to – borgerskap og middelklasse bosatte seg på vestkanten, arbeidsfolk østpå. Gjennom disse store utbyggingene endret Christiania karakter fra en småby med lave mur- og bindingsverkshus i sentrum og trehusbebyggelse i forstedene, til en større by med murgårder i tre til fem etasjer, både øst og vest for Akerselva. Byggeaktiviteten var stor fra ca. 1870 til 1890-årene, men stanset nesten opp etter boligkrakket i 1899.

En ny by

De nye bydelene ble helt og holdent preget av en endret byggeskikk, som var importert fra Tyskland. Det var leiegårder av pusset tegl, som regel med påført prefabrikkert dekor. I byggeteknikk og ytre utforming hadde leiegårdene på vestkanten og østkanten mye felles, mens leilighetene var svært forskjellige både med hensyn til størrelse og planløsninger. I det 20. århundre vokste Oslo videre mot vest, nord og øst, og senere ut i den tidligere nabokommunen Aker, som ble innlemmet i byen i 1948. På 1920-tallet ble det gjennomført en omfattende boligbygging i kommunal regi, mens det på 1930-tallet var boligkooperasjonen (OBOS) som overtok. Mye av dette var «sosial boligbygging» som tok sikte på å heve boligstandarden for folk flest. Det gamle sentrum ble samtidig i større og større grad et forretnings- og kontorstrøk.

Meyerløkka – mellom øst og vest

Meyerløkka mellom Pilestredet, Keyzers gate og Ullevålsveien har navn etter trelasthandler Jacob Meyer, som eide området. I 1856 gikk eiendommen i arv til hans sønn Thorvald Meyer, en av byens rikeste menn, som i 1860-årene utparsellerte den til ulike utbyggere. Tomtene ble solgt til spekulanter som oppførte leiegårder for siden å selge dem videre til permanente gårdeiere.

Blant utbyggerne på Meyerløkka finner vi en arkitekt og flere snekker og murmestere. Flere av dem slo seg også selv ned i strøket: Arkitekt Olaf Unger bygde ut flere gårder i Nordahl Bruns gate og bodde i nr. 22, snekker Martin Solberg bygde ut Wessels gate 1 og 2, og bodde i den siste av dem. Utbyggeren av Wessels gate 4, snekkermester Johan Monsen, bodde i Pilestredet 41b. Det gjorde også murmester John Bredesen, som sto bak en rekke gårder i Langes gate og Nordahl Bruns gate.

En av disse utbyggerne var byggmester Olaus Johnsen. I perioden 1860-74 kjøpte og bygde han ut både Langes gate 1, 9 og 11 og Wessels gate 8, 11, 13, 15 og 16. I 1865 var Johnsen bosatt på Nordre Elisenberg i Vestre Aker, men i 1875 hadde han flyttet til Meyerløkka, til St. Olavs plass 2.

Meyerløkka ble både geografisk og sosialt et område mellom øst og vest – et middelklassestrøk. Blant beboerne i de 16 gårdene i Wessels gate ved folketellingen i 1875 finner vi to fabrikanter og en grosserer, ganske mange handelsborgere og kjøpmenn, en ekspedisjonssjef og en byråsjef, men også kopister, bokholdere og handelsbetjenter. Det bodde ni skipsførere byen vokste ble mange tidligere boligstrøk i og nær sentrum kontorisert, men det gjaldt bare i liten grad på Meyerløkka. Med utflyttingen av Rikshospitalet til Gaustad i 2000 har bydelen fått et nytt liv inn i det 21. århundre.

WESSELS GATE 15 – EN BYGÅRDS HISTORIE

Gården

Wessels gate går i øst-vestlig retning gjennom Meyerløkka, fra Ullevålsveien til hjørnet av Langes gate. I 1900 lå det 18 bebodde gårder der, 16 av dem bygd mellom 1865 og 1875. Ti av gårdene var tre etasjer høye, seks var på fire. Gjennomsnittlig var det seks leiligheter pr. gård. Wessels gate 15 ble byggemeldt i 1865. Med tre etasjer og ni leiligheter var den en av gatas største gårder. Byggherren, handelsborger Olaus Johnsen, hadde kjøpt tomten av Thorvald Meyer og Thomas Heftye i 1865 for 1055 spesidaler og 72 skilling. Byggmester Johnsen må ha hatt ulike beboergrupper for øyet da han oppførte gården. Hovedoppgangen var beregnet for leieboere med borgerlige pretensjoner, portoppgangen for sosialt mer beskjedne folk. Johnsen kan ha delt oppfatning med slottsarkitekten Linstow, som i 1838 hadde tatt til orde for å avvikle forstedene og gi arbeiderne boliger blant «Folk i heldigere Kaar», slik at de kunne få sans for «Renlighet, Orden og huslig Hygge».

Leilighetene

Størrelsen på leilighetene i gården varierte fra ca. 50 til 125m², og planløsningene var også svært forskjellige. I 1874 ble gården solgt for 14 900 riksdaler til handelsborger Jens Hanssen, som selv bosatte seg der. Det gjorde også den neste eieren, bokbinder Magnus Wathne, som kjøpte gården i 1914 for kr 49 500.

I 1949 ble loftet over hovedoppgangen utbygd til leiligheter (en av de første ombyggingene av denne typen i byen), og på begynnelsen av 1950-tallet fikk gården WC – henholdsvis i baktrappa i hovedoppgangen og i de tidligere spiskammersene i leilighetene i portoppgangen. Noen år senere ble det også installert bad, og den gamle utedobytningen i bakgården ble bygd om til garasje. På slutten av 1900-tallet var gården en av de eldste i strøket. Den hadde tidlig fått setningsskader, og ikke minst i etterkrigstiden hadde vedlikeholdet vært så som så. I 1990-årene var gården i svært dårlig stand, og i mars 1999 ble den revet.

Butikker og verksteder

Fasadetegningen fra byggemeldingen i 1865 viser at Wessels gate 15 var planlagt uten forretningslokaler, men alt i 1870-årene hadde hjørneleiligheten i 1. etasje (hvor denne utstillingen nå ligger) blitt ombygd for å gi rom for en butikk. Branntaksten fra 1879 beskriver et lokale med «1 Butikvindu og 1 dobb. Butikdør, begge med Speilglas». Her hadde gårdeier Jens Hanssen «Colonialvare- og Fedevareforretning». I 1885 hadde Jomfru M. Olsen overtatt og drev «Bagervareudsalg». De neste 25 årene skiftet denne butikken stadig innehavere. I 1899 hadde enkefru Karen Wettre «Husholdningshandel» der, i 1900 var den overtatt av Olava Johansen, og fra 1903 til 1908 drev Kjersti Sindsen melkehandel i gården. I 1910 var det en kort periode fiskehandel i lokalet. Innehaveren, Bernhard Aasen, var i folketellingen oppført som evangelist! I 1911 var butikken igjen kolonialhandel, drevet av «Søstrene Olsen» (Karoline og Marie).

Branntaksten fra 1889 viser at det senest fra da av var næringsvirksomhet også på motsatt side av hovedoppgangen i 1. etasje (der Vinmonopolutsalget fra Holmestrand ligger i dag). Opprinnelig var det et skomakerverksted, fra 1897 drevet av svensken Nils Johan Berg, men i 1904 hadde enken Karoline Johansen fra Elverum og hennes døtre overtatt og drev strykeri i lokalet. Senere var det forretningsdrift i begge de to arealene parallelt nesten til gården ble revet.

Branntaksten fra 1912 viser at det da var både et bokbinderi og en kortevareforretning i gården. Gårdeieren Magnus Wathne drev bokbinderverkstedet fram til 1930-tallet, mens det var skiftende virksomheter i det andre lokalet. I 1920 holdt «Barnas Blad» til der, og på 1930-tallet, et maskinsetteri ledet av Bernhard Abelsnes og Sven Krogh. I 1937 var det igjen skomaker i gården, og en frisørsalong drevet av Borghild Trandum. Frisørsalongen var snart borte, mens skomaker Arne Kneppen, som ikke selv bodde i Wessels gate 15, hadde verksted der i flere tiår framover. På 1960-tallet holdt Stein Johnsens tobakk- og postordreforretning til i det ene lokalet, etterfulgt av først Daniel Klykkens Tobakkforretning og på slutten av 1970-tallet Roger Arnesens Frukt og Tobakk. I det andre lokalet var det på 1980-tallet et samisk kunsthåndverkutsalg, «Assu», mens Wessels gate kiosk og deretter Ali Frukt og tobakk lå på hjørnet. De siste årene før gården ble revet het denne forretningen Riksen Kiosk.

LEIEGÅRDEN AV MUR

Byggeteknikk og konstruksjon

Store deler av byggegrunnen i Oslo består av leire, og som mange andre hus i byen var Wessels gate 15 derfor oppført på en flåte av tømmer. De bærende ytterveggene sto på et fundament av naturstein, båret av tømmerflåten. Ytterveggene var av kalkmurt teglstein i en og en halv steins tykkelse, utvendig pusset med kalkpuss og malt med kalkmaling. På innsiden av dem var det murt inn spikerslag av tre, som feste for innvendig kledning (rupanel eller staffpanel), dører, vinduer m.m. En innvendig bærevegg («hjerteveggen») delte bygningen på midten, parallelt med langveggene. Den var murt i hel steins tykkelse i kjelleren og første etasje, mens den i de øvrige etasjene var av utmurt bindingsverk i halv steins tykkelse. Indre skillevegger som ikke var bærende, var bygd i bindingsverk eller som panelvegg.

Etasjeskillene var bjelker av tre som hvilte på ytterveggene og de innvendige bæreveggene. Gulv og himling ble festet direkte til bjelkene, og hulrommet mellom dem («stubbloftet») var fylt med løs leire som isolasjon. Alle himlinger var opprinnelig pusset med en blanding av sand, kalk og gips på matter av strå som var bundet sammen med ståltråd (ofte kalt «rabitzpuss», men mer korrekt rapping på stråmatter). Til slutt ble de hvittet med limfarge eller kalkfarge.

Alle gulv i hele gården var opprinnelig av gran med noe innslag av furu, unntatt i kjelleren, hvor det var jordgulv. Gulvbordene ble forhåndssagd på sagbruk og trolig håndhøvlet, med ulik bredde for å utnytte materialene best mulig. Fra begynnelsen var alle gulv malt, men mange fikk senere linoleum eller andre former for belegg.

Tapeter, listverk og panel

Branntaksten for Wessels gate 15 fra 1879 opplyser at veggene i stuer og soverom har vært «betrukne». Det vil si at de ble trukket fra gulv til tak med jutestrie spikret til rupanelet. Dette ga en slett og fin veggflate som underlag for den synlige overflaten, som besto av malt maskinpapir eller tapet. I rom med lavere status – kjøkken og pikeværelser – var veggene panelt med staffpanel spikret rett på de innmurte spikerslagene i ytterveggene.

Listverk, brystninger og dørblad var opprinnelig likt i alle leilighetene. Selv om mye har vært skiftet ut ved senere ombygninger, var en god del fortsatt bevart ved rivningen i 1999. Ved å studere ulike typer og årganger av dører, listverk og panel kan man finne ut mye om hvilke om- og påbygginger rommene har gjennomgått. Et hovedtrekk er overgangen fra rikt profilerte lister og fyllingsdører til glatte flater fra ca. 1930 og framover.

Farger og stukkatur

Alle overflater i tre var opprinnelig malt med linoljemaling påført i tynne lag med pensel. Dette etterlater en annen struktur enn malerrull (som ikke kom på markedet før i 1952) og moderne olje- og latexmaling som alcyd og akryl. Undersøkelser av ulike lag tapet og maling på overflater er den viktigste kilden man har for å finne ut hvilke farger et interiør har hatt gjennom tidene. I Wessels gate 15 hadde kjøkken og pikeværelser opprinnelig malt panel, entréene oftest malt maskinpapir, mens stuen som regel var tapetsert. Inngangsdørene var fra begynnelsen eikeådring, men ble senere overmalt («ådring» er en malerteknikk som imiterer en bestemt tresort, i utgangspunktet for å spare penger).

Alle rom i leilighetene unntatt gang, kjøkken og pikeværelse hadde gipsrosetter midt i taket. Utformingen og størrelsen varierte ut fra rommets størrelse og status. Hjørnerommene i alle tre etasjer hadde også taklister av gips, antakelig støpt i form på byggplassen av en gipsmaker sammen med rosettene. Fra ca. 1880 kom flerfarget stukkatur på moten, og mange av de bevarte rosettene fra Wessels gate 15 viser spor av dette. Med jugendstilen fra ca. 1900 ble det moderne med færre farger, og rosettene ble i denne perioden ofte bare hvittet, bronsemalt eller forgylt. Senere ble de for det meste kun malt hvite.

HJEMMETS TEKNOLOGI

Vann og avløp

Elektrisitet, innlagt vann og en rekke andre tekniske nyvinninger har endret norske hjem grunnleggende de siste hundre årene. På begynnelsen av 1900-tallet var parafinlampen den viktigste belysningskilden i de fleste boliger, og oppvarming og matlaging skjedde ved hjelp av fyring med ved eller koks. Innlagt bad og WC var forbeholdt noen få. Utedo og vaskevannsfat var vanlig mange steder langt inn i etterkrigstiden.

Den kanskje viktigste faktoren for at leiegården i flere etasjer kunne få gjennomslag, var muligheten for avløp og innlagt vann. I 1860 fikk Christiania et nytt trykkvannforsyningsnett, der vannrør av støpejern erstattet de gamle trerørene. Støpejernrøret tålte større trykk, og gjorde det mulig å føre vann inn i husene og opp i etasjene. Også byens kloakkanlegg ble utbygd omkring 1850.

En avgjørende forutsetning for avløp fra leilighetene var innføringen av vannlåsen, som hindret at avgasser fra kloakken slo tilbake i boligen. De første vannlåsene i Wessels gate 15 var plassert i tilknytning til tre store oppsamlingskummer av tre i kjelleren, hvor avløpet fra hele gården ble samlet. Etter hvert ble det montert egne vannlåser for hver enkelt utslagsvask. Wessels gate 15 ble bygd med innlagt vann i alle etasjer. Samtlige leiligheter hadde tappekran for kaldt vann og utslagsvask på kjøkkenet, i tillegg til vann i bryggerhuset i kjelleren. Egne varmtvannsbeholdere ble senere installert individuelt i de enkelte leilighetene.

Personlig hygiene

En forutsetning for bedre hygiene var tilgangen til bad. Opprettelsen av folkebad med badstuer, basseng, dusjer og badekar i byene sørget for at også de som ikke selv hadde innlagt vann eller mulighet til å bade kunne oppnå dette. De tidligste varmtvannsbeholdere var enten ved- eller gassfyrte, og kom på markedet på slutten av 1800-tallet. De første elektriske beredere, som ofte var utstyrt med dusjarmatur, ble introdusert ca. 1920. Rundt 1930 fikk mange større boligkomplekser sentralfyringsanlegg, hvor vannet ble varmet i egne beholdere i kjelleren.

Det første vannklosettet i Norge ble installert i Christiania rundt 1860, men ca. 1880 ble WC forbudt fordi avløpet ikke ble rensert. Det første kommunale kloakkrenseanlegget i Norge sto ferdig i 1911 på Filipstad i Kristiania. Etter dette fikk en del bygårder egne vannklosetter, men ulike varianter av utedo eller klaskedo i baktrappa var likevel vanlig til en stund etter 1945. Wessels gate 15 hadde utedo i bakgården helt til 1952, da det ble bygd WC i baktrappa i hovedoppgangen og i spiskammersene i portoppgangen.

Lys og varme

Den opprinnelige varmekilden i Wessels gate 15 var støpejernsovner for koks eller ved i alle stuer, soverom og pikeværelser. Kjøkkenene hadde jernkomfyr med dampette over. Gårdens tidligste belysningskilde var parafinlamper som hang fra kroker i rosettene i taket. Parafinlampen var et resultat av at man begynte å utvinne mineralolje i USA i 1859, og ble importert til Norge allerede fra 1860. Gunstig pris på parafin gjorde at den spredte seg svært raskt, noe som medførte en stor forbedring av belysningsteknikken. Små parafinlamper var fleksible og kunne flyttes fra rom til rom, mens taklampe i stua var et fast samlingssted, slik åren eller peisen hadde vært tidligere.

Christiania fikk eget gassverk i 1848, først og fremst beregnet til gatebelysning. Til belysning i hjemmet og til koking kom gass i bruk på slutten av 1800-tallet, men bare med begrenset utbredelse før elektrisiteten tok over. Elektrisiteten ble innført på 1890-tallet, men utbyggingen av nettet gikk i rykk og napp fram til ca. 1920. I private hjem ble den i begynnelsen brukt kun til belysning.

Først i 1912 fikk Wessels gate 15 elektrisk belysning, men allerede i 1900 hadde gården elektrisk ringeapparat, vel å merke batteridrevet! Så sent som i 1942 hadde fortsatt fem av ni hushold vedkomfyr, ett av dem riktignok med gassapparat i tillegg, mens fire hushold hadde gått over til elektrisk komfyr.

EN SMÅBORGERLIG BASTION

Middelklasse og småborgerskap

Med *klasse* menes en befolkningsgruppe som kan defineres dels ut fra et likt forhold til økonomiske produksjonsmidler, dels ut fra sammenfallende levekår og et kulturelt fellesskap som skiller den fra andre klasser.

I første halvdel av det 20. århundre var *middelklassen* en sammensatt og vanskelig definerbar del av befolkningen, hvis forskjellige grupperinger kan karakteriseres ut fra kulturell og økonomisk kapital, og ut fra graden av sosial prestisje og av selvstendighet.

Den «moderne» middelklassen omfattet yrkesgrupper med sosial prestisje: leger, jurister, andre akademikere og høyere tjenestemenn. *Småborgerskapet* hadde mindre prestisje, men større grad av selvstendighet. Det siste gjaldt særlig butikkeiere og håndverkere med eget verksted, men ikke funksjonærer.

Småborgerne kunne ha ambisjoner om å tilhøre storborgerskapet, men manglet tilstrekkelig økonomisk eller kulturell kapital. De kunne stå arbeiderklassen nær i økonomisk evne, men la vekt på å markere et tydelig skille fra den. Kulturelt kunne de stå med et bein plassert i arbeiderklassekulturen og et bein i den borgerlige. Både kulturelt og politisk var de, i motsetning til den «moderne» middelklassen, ofte et konservativt element i samfunnet.

Klassereisen

Å ta steget opp fra arbeiderklasse til middelklasse var ikke lett. Arbeidsfolk med sosiale ambisjoner måtte passere en grense som var en kulturell kontrollpost, mer enn en økonomisk terskel. Dette var vanskelig i første generasjon, men lot seg gjøre i annen. Å satse på barnas utdanning, var et viktig virkemiddel.

I tiårene før og etter 1900 var Meyerløkka en småborgerlig bastion, riktignok med innslag av arbeidsfolk, men med bare få representanter for øvre middelklasse. Enkefruene var tallrike, og ellers fantes håndverkere, mange funksjonærer og flere kjøpmenn, men nokså få akademikere.

For noen beboere var Wessels gate 15 et stoppested på en klassereise, enten som en mellomstasjon på veien oppover en sosial stige, eller som en ende-holdeplass på veien ned.

En klassesdelt gård?

Oppgangene i Wessels gate 15 var forskjellige, både bygningsteknisk og med hensyn til materialbruk og leilighetenes planløsning. Hjørneleilighetene var flottest og størst (ca. 120m²), leiligheten i første etasje mot portrommet minst (ca. 50m²). De øvrige leilighetene var like i areal (ca. 80m²), men svært forskjellig organisert. Leilighetene i hovedoppgangen lå langs en gang, med to rom (dagligstue og spisestue) mot gata, med soverom, kjøkken og pikeværelse mot gården, og med bakdør mot kjøkkentrappa. Disse leilighetene ga mulighet for en borgerlig boskikk med et skille mellom en representativ sone på den ene siden av gangen (mot gata), og en privat sone bak. Dette var ikke mulig i leilighetene i portoppgangen. Disse hadde verken egen gang eller kjøkkenutgang. De hadde derimot tre innganger fra samme trapperepos – praktisk hvis man hadde losjerende.

Beboerne i hovedoppgangen kunne se seg selv som kondisjonerte, men selv om det var en viss sosial avstand mellom oppgangene, var det ikke et markert classeskille. I den «fine» oppgangen bodde butikkinnehavere og byggmestere, i den mindre «fine» håndverkere som skreddere, børsemakerer og salmakere, men også f.eks. bokholdere og agenter. De fleste som bodde i gården tilhørte småborgerskapet. Noen av beboerne i portoppgangen sto arbeiderklassen nærmere, mens beboerne i hovedoppgangen kanskje i større grad hadde borgerlige ambisjoner.

PENE MENNESKER OG BRA FOLK

Handelsborgeren.

Jacob E. Dybwad var født i 1848. Faren var sjef for Creditbanken og medeier i firmaet J. Dybwad & Sønner. Jacob Dybwad hadde arbeidet som assistent i samme bank. Da han bodde i Wessels gate 15 i 1875, var han oppført i folketellingen som «Handelsborger». 25 år senere var han rentier og bodde på vestre Sæter på Nordstrand. Hans hustru Alice var født i London i 1850, og sønnen Thomas i 1875. Husholdet i Wessels gate i 1875 besto for øvrig av to tjenestejenter – 23 år gamle Johanne Gurine Sørensen fra Mandal og 18 år gamle Emma Christine Olsen fra Sverige.

Skolegutten.

Haakon Schetelig, født i 1877, var den nest eldste i en søskenflokk på syv som bodde i Wessels gate 15 på 1880-tallet, barn av Harald og Magnhild Schetelig. Faren var skipsfører og skipsreder. I 1883 begynte Haakon på Aars og Voss skole i Holbergs gate. I 1900 bodde familien i Pilestredet 81. Haakon Schetelig skulle senere bli arkeolog og konservator ved Bergens Museum, og en sentral person i norsk museumsvesen.

Studenten.

Stud. philol. Olaf Broch var født i Horten i 1867, sønn av kjøpmann Johan Z. og Fanny Broch. I 1891 losjerte han hos assistent Due i 2. etasje i portoppgangen i Wessels gate 15. Hans eldre søster Gudrun, født i 1865, bodde i etasjen over hos enkefru Gill. Broch ble senere professor i slaviske språk og generalsekretær i Videnskapsakademiet i Oslo

Frelsesoffiseren.

Hanna Ouchterlony var svensk, født i 1838. Hun hadde gått inn i Frelsesarméen i 1878, og ledet dens arbeid i Sverige i ni år. Hun var også med på å starte bevegelsen i de andre nordiske landene, og grunnla den norske avdelingen i 1888, der hun senere var leder 1894-1900. I årene 1897-99 bodde hun i Wessels gate 15, trolig i hjørneleiligheten i tredje etasje. Sammen med henne bodde en annen frelsesoffiser, Ingeborg Johannesen fra Bodø, født 1870, og et barn, Lilla Winter, født 1888 i Kabelvåg.

Den gamle damen.

Vedastine Collett, som bodde i Wessels gate 15 i 1903, var enke etter tollbetjent Otto Collett. Hun var av adelsfamilie, født i Frankrike i 1823, og katolikk. Ekteparet hadde i mange år bodd i Pilestredet, men bosatte seg i 1891 på gården Reistad i Asker. Etter mannes død havnet enkefru Collett i Wessels gate 15 sammen med sin tjenestejente, 30 år gamle Josefine Larsen. Bare to av fruens 5 barn var i live i 1903, begge bosatt i utlandet.

Enkefruen.

Kaspara Olsen, født 1868 i Lier, flyttet til Kristiania i 1899 sammen med ektemannen Hans og de to barna Ingeborg, født 1890, og Sverre, født 1899. I 1904 ble sønnen Per født. Omtrent samtidig gikk mannen bort, og i 1905 flyttet familien inn i Wessels gate 15. Den unge enken var en driftig kvinne med egen «Smørforretning» i Rosenkrantz' gate 2. Husstellet overlot hun til sin pleiemor, Anne Kristine Pedersen. I 1918 var dat-

teren flyttet ut, men sønnene ble boende hjemme i mange år. I 1925 besto husholdet av Kaspara, Sverre, som var radiotelegrafist, Per, som var kontorist, og den 20 år gamle hushjelpen Ingeborg Sørensen, som også hjalp til i butikken. I 1937 hadde sønnene flyttet. Kaspara, som nå var pensjonist, hadde i flere år tatt inn losjerende – fra 1942 den tidligere hushjelp Ingeborg Sørensen og hennes sønn Frank.

Datteren.

Kaspara Olsens datter Ingeborg Olsen var 14 år da familien hennes flyttet inn i Wessels gate 15 i 1905. I 1910 hadde hun fått jobb som kontordame, og i 1918 bodde hun ikke lenger i gården. I 1921 hadde Ingeborg og hennes familie likevel flyttet tilbake til Wessels gate 15, til en leilighet ved siden av moren. Ingeborg ble enke i 1936, men hun og hennes tre barn ble boende i gården helt fram til midten av 1950-tallet.

Gårdeieren.

Bokbinder Magnus Wathne var født i Stavanger i 1857. Han hadde vært til sjøs i sin ungdom, men etter han ble skadet i et skipsforlis, utdannet han seg til bokbinder. I 1900 bodde Wathne i Horten sammen med kona Hilda og seks barn. I 1913 kjøpte han Wessels gate 15, og flyttet inn i hjørneleiligheten i første etasje sammen med sin andre kone, Anna Petrine, født 1867. I den gamle melkebutikken i første etasje innredet han bokbinderverksted. Ekteparet flyttet fra Wessels gate på midten av 1930-tallet. Magnus Wathne døde i 1940, men Anna Petrine eide gården til sin død i 1946.

Barnehagebarnet.

Julia Yran er født i 1970. Ttte måneder gammel flyttet hun inn Wessels gate 15 sammen med moren Kerstin og faren Petter. I 1976 fikk hun lillesøsteren Maja. Fra hun var 4 år gikk Julia i Tømm Murstads ski- og friluftsbarnehage ved Midtstuen og tok trikken fra Majorstuen hver dag. Da hun var seks, begynte hun på førskole på Møllergata skole. Familien ble boende i gården fram til 1978.

Arkitekten.

Søren og Margareta Yran representerte en ny beboergruppe av kunstnere og arkitekter som preget Wessels gate 15 på 1970- og 1980-tallet. Søren Yran er født i 1952. Han er arkitekt, utdannet i Zürich. Margareta er tre år yngre. De overtok hjørneleiligheten i annen etasje etter Sørensen eldre bror Petter i 1979, og bodde der til deres første barn, datteren Siri, var ca. ett år i 1986.

Pendleren.

Ali Seyd Amjad var 28 år da han reiste til Norge i 1968. Han forlot kone og to sønner på 2 1/2 år og 6 måneder i Pakistan, og så dem ikke igjen før de kom etter til Norge i 1973. Familien bodde først i Vahls gate i Oslo, men flyttet i 1989 til en tomannsbolig i Vestby. Fra 1993 til 1998 var Amjad, som jobbet i SAS Catering, ukependler og bodde i Wessels gate 15, mens familien var igjen i Vestby.

FRA RIVNINGSGÅRD TIL MUSEUMSOBJEKT

Gjenoppbyggingen på museet

I 1998 var det avgjort at Wessels gate 15 måtte erstattes av et nybygg. Rivingen skulle begynne rett over nyttår 1999, men i siste øyeblikk ble Norsk Folkemuseum tilbudt å overta gården for gjenoppføring i museets Gamleby. I januar 1999 var sivilarkitekt Jens Treider samt museets fotograf og tekniske konservatorer på plass, og huset ble oppmålt, gjennomfotografert og videofilmet. Alle bygningsdeler som det var mulig å ta med, ble demontert og flyttet til museet, hvor de ble lagret i containere. Dette omfattet dører, vinduer og trapper, takverk, listverk, panel og mye annet.

Det tok over et år før gjenoppføringen på museet kunne settes i gang, men allerede høsten 2001 var den ytre byggingen ferdig. Resultatet var en kombinasjon av originale bygningsdeler, gamle arbeidsmetoder og helt moderne elementer. Både trapper, dører, vinduer og mye av staffpanelet og listverket fra 1865 ble gjenbrukt. Som originalen i Wessels gate er den gjenreiste gården murt av teglstein, som ble kalkpusset og malt med kalkmaling. Hovedforskjellen fra den opprinnelige byggemåten er at etasjeskillene ikke er trebjelkelag med stubbloft, men betongdekker, og at grunnmuren er ikke av naturstein, men støpt.

Samtidig som den nye gården i hovedsak er en kopi av den gamle, er den også en moderne utstillingsbygning, som krever en rekke tekniske installasjoner. Det er elektriske varmematter i gulvene, styrt av hygrostat og termostat for temperatur- og fuktighetsregulering. UV-filter på alle vinduer begrenser skaden dagslys kan påføre gjenstander og innredninger. Bygningen er også brannsikret med varmestyrte overrissingsanlegg og røykvarslere, og den er tyveri- og hærverkssikret med et moderne alarmsystem.

Oppføringen og innredningen av Wessels gate 15 på Norsk Folkemuseum har vært et omfattende prosjekt som bare har vært mulig gjennom et samarbeid med OBOS. Både gjenoppbyggingen av selve gården og det meste av innredningen er finansiert av dem.

Historien om OBOS

Det kan ses som et avgjørende skille i den sosiale boligbyggingens historie da initiativet til og organiseringen av arbeidet gikk over fra private filantropiske eller kommunale tiltak til å være en kooperativ virksomhet. Dette innebar at de som trengte et sted å bo selv gikk sammen om å bygge boliger uavhengig av andre instanser. I Kristiania ble de første kooperativt pregede boligforeningene stiftet i 1870-årene. I 1928 ble Bygningsarbeidernes Boligselskap (BB) stiftet av fagforeninger og fagforbund innen byggebransjen i Oslo. Formålet var å oppføre «gode og tidsmessige» boliger, som enten skulle leies ut eller overdras til sammenslutninger av leieboere eller kooperasjoner. BB satte umiddelbart i gang med bygging av et stort boligkompleks på Etterstad med Jacob Chr. Kielland som arkitekt. Komplekset besto av over hundre leiligheter som ble oppvarmet med vedovner, men som alle hadde bad, elektriske komfyrer og varmtvannsbeholdere. Høsten 1929 ble det stiftet et leierboerselskap, Oslo og Omegns Bolig- og Sparelag (OOBS).

OOBS skulle overta de boligkompleksene BB oppførte, men fikk raskt som mål å utvikle seg til den sentrale kooperative boligorganisasjonen i Oslo, og å stå fritt til å bruke andre entreprenører enn BB. OOBS' to første selvstendige byggeprosjekter var *Maridalsveien 64*, som ble oppført med kommunal garanti og sto ferdig i 1932, og *Fagerheimen* i Christies gate og Fagerheimgata, som var klart til innflytting i 1933. Deretter fulgte *Bentsebakken* i Bentsegata og *Iladalen I* i Colletts gate og Griffenfeldts gate, begge også i 1933. I 1935 ble OOBS omorganisert og inngikk et nært samarbeid med Oslo kommune. Samtidig ble navnet endret til Oslo Bolig- og Sparelag (OBOS). Det første boligkomplekset som ble oppført etter omorganiseringen lå på Galgeberg. *Balkeby* nedenfor Majorstuen sto ferdig i 1938, og var det første OBOS-prosjektet som ikke lå nord eller øst i byen.

Også i etterkrigstiden bygde OBOS boliger inne i den egentlige byen, som på Ila og Bjølsen, men fra 1950- til 1970-årene ble utbyggingen konsentrert i den tidligere nabokommunen Aker. Den eldste av disse drabantbyene var *Lambertseter*, hvor de første beboerne flyttet inn i 1952. Deretter fulgte i tiårene framover bl.a. Manglerud, Tveita, Romsås og Karihaugen. Den siste store drabantbyutbyggingen var *Holmlia*, som begynte på slutten av 1970-tallet. I 1980-årene ble boligmarkedet avregulert, og OBOS' rolle endret seg fra å være et gjennomføringsorgan for det offentlige til en konkurranseutsatt bedrift som arbeider under samme rammevilkår som andre aktører i næringslivet. All vanlig boligbygging i Norge er nå overlatt markedskreftene, men OBOS er fortsatt en medlemsorganisasjon, som ved utgangen av 2003 hadde 192 000 medlemmer.

FEM HJEM — FEM FORTELLINGER

Konstruksjon, rekonstruksjon og autentisitet

Gjenoppbyggingen av Wessels gate 15 har tilført Norsk Folkemuseums Gamleby en bygningstype museet tidligere manglet, og som fortsatt dominerer mange av Oslos boligstrøk, nemlig leiegården av mur i flere etasjer. Samtidig er huset også oppført som en ramme rundt en rekke bolighistoriske utstillinger. Disse har form av «hjem» med ulik grad av autentisitet, og er fortellinger om boskikk og hjemideal i ulike sosiale og kulturelle miljøer gjennom hundre år. Innredningene kan være rekonstruksjoner med utgangspunkt i gårdens egen historie eller i personer som virkelig har bodd i gården eller andre steder i Oslo/Kristiania, eller de kan være rene konstruksjoner basert på ulike kilder. Ofte er de en kombinasjon av begge deler. *Konstruksjon* betyr i denne sammenhengen å lage en innredning som ikke har sett nøyaktig slik ut noe sted tidligere, men som på grunnlag av generell historisk kunnskap kunne ha gjort det, og som derfor likevel er faglig «riktig». *Rekonstruksjon* betyr å gjenskape noe som har eksistert tidligere så nøyaktig (autentisk) det lar seg gjøre.

Både oppbyggingen av gården og innredningen av interiørene kombinerer dessuten på ulike måter tre former for autentisitet:

Materiell autentisitet – bygningselementene eller gjenstandene som vises er gjenbrukte originaler fra fortiden.

Prosessuell autentisitet – bygningselementene eller gjenstandene som vises er nylaget, men framstilt av samme materiale og med samme arbeidsmetoder som de originale.

Visuell autentisitet – bygningselementene eller gjenstandene som vises er nylaget og ser ut som de originale, men er ikke nødvendigvis framstilt på samme måte eller av samme materiale. Autentisk kan i denne sammenhengen forstås som «fullt ut ekte og pålitelig».

De enkelte leilighetene

1905 – «Ein norsk heim i ei ny tid»: Denne leiligheten er et stilisert hjem, konstruert rundt en oppdiktet lærerfamilie, riktignok med gjenbruk av en rekke originalelementer fra gården, som panel og listverk. Mye av fargevalget er også en rekonstruksjon, basert på undersøkelser i den opprinnelige leiligheten. Utstillingen er først og fremst en fortelling om hjemidealene i tiden rundt 1900, og om kulturelle strømninger knyttet til den nasjonale motkulturen i forbindelse med oppløsningen av unionen med Sverige i 1905. Leiligheten gir et inntrykk av den veggfaste innredningen slik den var i Wessels gate 15 for hundre år siden, og viser dessuten hjemmets teknologi (vann, lys, oppvarming osv.) dit utviklingen var kommet like før elektrisitetens gjennombrudd.

1950 – «Vaskekonen Gunda Eriksens hjem»: Vaskekonens leilighet er et autentisk hjem satt inn i en konstruert ramme. Gunda Eriksen (født 1887) flyttet i 1926 sammen med sin mann, Olaf, inn i Holmens gate 5 i Vestre Vika i Oslo. I 1957, da hun hadde vært enke i over 25 år, kom hun på gamlehjem på Jevnaker, der hun døde to år senere. Norsk Folkemuseum overtok det meste av hennes eiendeler, og hjemmet ble tegnet opp og fotografert. Nå er dette hjemmet, slik hun fortsatt hadde det i 1950, gjenskapt i en leilighet på samme størrelse, men med en noe annen planløsning enn den opprinnelige. Leilighetens faste inventar er en konstruksjon basert på generell kunnskap om tidens innredningsstil og hvilket teknisk utstyr som var vanlig.

1979 – «Bonytt-hjemmet»: I 1979 ble hjemmet til interiørarkitektene Tove Kvalstad og Ola Ulset i Wessels gate 15 presentert i interiørmagasinet Nye Bonytt. Leiligheten er, i samarbeid med ekteparet Kvalstad og Ulset, rekonstruert slik den ble vist i tekst og bilder i tidsskriftet. Selv om rekonstruksjonen også er basert på bygningsmessige spor i gården og på retrospektive intervjuer av de tidligere beboerne, har målet vært å vise «hjemmet i media» – å gjenskape leiligheten mest mulig slik som den framsto i reportasjen fra 1979. Innredningen avspeiler derfor også enkelte av 1970-tallets estetiske idealer, og deres sammenfallende samfunnsmessige holdninger.

1982 – «Alvhilds hybel»: Hybelen på 10m² ble innredet i 1979 av Alvhild Ulset med hjelp av broren Ola, som også bodde i gården. Den er gjenskapt slik den var da hun flyttet ut tre år senere. Forholdsvis lite av innredningen er autentisk, men rekonstruert slik Alvhild selv husker den 20 år etter. Et av målene har altså vært å vise hjemmet slik det senere framstår i erindringen. Utstillingen er dessuten en liten fortelling om hybelliv og studenttilværelse i sin alminnelighet, og om ungdomskulturen i Oslo på slutten av 1970- og begynnelsen av 1980-tallet.

2002 – «Et pakistansk hjem i Norge»: Innredningen er en konstruksjon, men basert på et bestemt pakistansk hjem på Tøyen i Oslo, både i hovedtrekk og mange detaljer. Utstillingen, som er utformet i samarbeid med familien på Tøyen, viser møtet mellom ulike tradisjoner, der det fremmedartede og det velkjente finnes side om side. Samtidig er pakistanske hjem, som andre norske hjem, selvsagt innbyrdes forskjellige. Leiligheten er derfor ikke nødvendigvis representativ for hvordan alle pakistanere i Norge bor, men viser hvordan én familie kan ha innrettet seg. Ved gjenbruk av en rekke originalelementer i den veggfaste innredningen gir utstillingen dessuten et bilde av hvordan omnredningene i selve Wessels gate 15 har foregått gjennom 135 år.